

DEL 2: medier, film & politisk filosofi

Vestens forvridde historie :

Falt demokratiet ned fra himmelen i gamle Aten? Le Monde diplomatique ser nærmere på vestens ideologiske historieskrivning

Se side 20



Fra vinnerfilmen *Burma VJ*

Filmkameraets makt

FILM: Hva foregår på den kritiske dokumentarfronten? Le Monde diplomatique dro på verdens største dokumentarfilmfestival, IDFA i Amsterdam. Uka ble tilbrakt i fire østlige diktaturer, fem nødlidende afrikanske land, på besøk hos en russisk poet, et gammelt rumensk ektepar og en hviterussisk undergrunnsavis.

TRULS LIE

Filmkritiker i norske Le Monde diplomatique.



Verdens største og viktigste dokumentarfilmfestival IDFA ble nylig avholdt i Amsterdam. Jeg klarte å få med meg et lite snitt av de 300 nye filmene, etter hva mine bein rakk og min søvnstole bak orket av kinoseter. Her følger noen inntrykk fra denne kritiske dokumentarfronten.

Festivalens vinnerfilm, som også har premiere i Norge 12. januar, er danske *Burma VJ - Reporter i et lukket land*. Kinofilmen er basert på videoopptak fra en rekke burmesere som risikerte livsviktig fengsel ved å filme buddhistmunkenes opprør høsten 2007. Dette er aktivistisk videojournalistikk (VJ) av høy dokumentarisk verdi. En videoladning av en film som gir oss et nyere historisk gufs inn det førti år gamle burmesiske diktaturet.

Via små videokameraer skjult i vesker eller under jakker bringes vi midt inn i tumultene

Høsten 2007 demonstrerte nærmere 100 000 mennesker i gatene etter at mange av munkene kom ut og støttet oppstanden mot militærdiktaturet. Folkemassene jublet fra hustak og verandaer mens munkenes demonstrasjonstog passerte forbi. Og hva om alle Burmas 400 000 munkene hadde tatt til gatene? Det tok ikke mer enn tre dager for militærregimentets soldater kom for å stanse opptøyene. Stemningen i filmen er til å ta og føle på. Via små videokameraer skjult i vesker eller under jakker bringes vi midt inn i tumultene. Eksempelvis dreper soldatene en koreansk fotograf. Datoen er 27. september og de unge menneskene roper til hverandre «De

som ikke er redde for å dø, kom fram i første rekke!». Andre svarer: «Vi vil fortsette til vi dør!». Videoopptakene gjort under disse hendelsene ble smuglet ut via internett og satellitt, til Democratic Voice of Burma (DVB) i Oslo, som spredde opptakene slik at millioner i Vesten kunne se dem, i tillegg til at folk i Burma kunne følge med.

Opptakene er altså samlet i denne filmen som spesielt følger aktivisten «Joshua». Han flykter til Thailand for å fortsette kampen derfra. Regissør Østergaard møtte først «Joshua» på en treningsleir for burmesiske journalister i Thailand. Østergaard skulle egentlig lage et halvtimes portrett om denne modige burmesiske videojournalisten, men da opprøret startet i september 2007, grep regissøren en historisk mulighet til å lage en sammenhengende film/rekonstruksjon av hendelsene. Østergaard er kjent for å mikse dokumentar med iscenesettelse.² I *Burma VJ* er et filmgrep å iscenesette de tidligere mobiltelefonens samtaler fra opptøyene. Filmklipper Janus Billeskov Jansen hadde en enorm oppgave med å sortere alle videoklippene, opp tatt med liten informasjon om tid og sted. Interessant nok fant han nøyaktige satellittbilder over Rangoon og annet gjennom amerikanske Google Earth, som han sa til det danske tidsskriftet FILM#64 så fant han «langt mer høyoppløselige bilder [av Burma] enn hva du får når du ser på København.»³ (Også andre steder vestlig etterretning har interesse av hadde spesielt høy oppløsning.) Slik kunne han finne igjen de videofilmede bygningene og gatene, og skape større sammenheng i filmen. Oversetter måtte de skaffe fra DVB i Oslo.

Denne form for videoaktivisme har for-gjengere i politiske grupper som Videofreex, Global Village og the Raintance Corporation. Gerilja-tv med billige håndholdte videokameraer, med organisasjoner som www.witness.org som deler ut videokameraer til grasrotbevegelser rundt omkring i verden, for å hindre eller dokumentere brudd på menneskerettighetene. (Tenk deg konsekvensene, hvis det hadde

eksistert et videoopptak av politiets drap på den 15 år gamle gutten i Hellas i begynnelsen av desember ...)

Regissør Anders Østergaard vant med *Burma VJ* ikke bare IDFA's hovedkonkurranse, men også klassen «Movies that Matters». *Burma VJ* fikk dessuten i november førstepris på CPH:DOX i København, og tatt ut til den anerkjente amerikanske Sundance-festivalen i januar. Filmen, med norske Mediamente som medprodusent, er kjøpt inn av NRK for snarlig tv-visning, men vises først på kino. I Amsterdam var alle forestillingene utsolgt, billetter ble også solgt på svartebørs.

2100 politiske fanger viser hvor uvetting landets lederskap er

Burma er staten militærdiktaturet kaller Myanmar. Staten som slår hardt ned på enhver oppstand, sivil ulydighet eller journalistisk aktivitet. Staten som i likhet med Nord-Korea nærmest er hermetisk lukket. I forrige måned anmodet 112 tidligere statsledere (deriblant Kjell Magne Bondevik) FNs generalsekretær Ban

Ki-moon om å møte statslederne for å få løslatt demokrati-aktivisten Aung San Suu Kyi. Denne staten som for et par måneder siden også fengslet over 100 aktivister, politikere, hjelpearbeidere, journalister, munk og advokater – med fengselsdommer opp mot 68 år. 2100 politiske fanger viser hvor uvetting landets statsledere er.

ET AV HOVEDTEMAENE på IDFA var Afrika, der jeg vil trekke fram fem filmer. Madonna og Nathan Rissmans film *I Am Because We Are* bringer oss rett inn i Malawis problemer med holder av foreldreløse barn. AIDS-epidemien er omfattende. Landet har lidd under 30 år med diktatur. Katastrofen har, slik Jeffrey Sachs konkluderer i filmen, utviklet seg til en epidemi på grunn av sulten og fattigdommen. Jomfruer gis bort av sine foreldre for at menn skal «bli renset» for sin sykdom: De unge forteller at de måtte høre på sine foreldre, og mennene forventer sex tre ganger første dagen. I Malawi er én million barn foreldreløse, og mange av dem har AIDS.⁴ Madonna ble selv foreldreløs da hun var seks. Filmens beskjedne filosofiske budskap er at vi trenger hverandre, eller våre foreldre: «I am not defined without you.»

I filmen *Iseta Behind the Roadblock* følger vi fotografen Nick Hughes tilbake ti år etter Rwandas folkemord. Han var den

eneste som klarte å filme noen av Rwanda-drapene som skjedde. Videobildene fra Kigali gikk den gang verden rundt i nyhetene. I *Iseta Behind the Roadblock* får vi se hvordan de gamle videoopptakene i ettertid fører til en rettsak der hutuen på videoen dømmes. Vi følger også Hughes rundt i dag hos de døde tutsienes slektninger. Dessuten kommer FN i svært dårlig lys i de gamle filmopptakene: Væpnede FN-soldater i pansrede biler kjører bort, og etterlater tutsier til hutuer med middelalderaktige macheter, som så hogger løs på de skrekkslagne tutsiene. Dette er også dokumentert i filmer som *Sometimes in April*.⁵ FN sentralt interesserte seg ikke særlig for massakrene som ble rapportert fra Rwanda.

Søkelyset rettes mot hjelpeorganisasjonene som «lever» av fattigdommen

Rough Aunties av Kim Longinotto dreier seg om del sterke hvite og sorte kvinner som hjelper voldtekts ofre. Organisasjonen Bobbi Bear forfølger voltektsmenn juridisk, og tar vare på de unge jentene som er overfalt. En film om psykisk lammede unge jenter, og de uredde «tøffe tantene». Filmens tema ble oppfattet, men filmens lengde (103 min.) gjorde at jeg og fire andre på første rad sovnet mot slutten.

Norske *From Prison to Parliament* av Charlotte Rødher Tvedt er et talende dokument over en kenyansk flyktning som sender penger fra Norge til en politisk bevegelse i hjemlandet Kenya. Etter en svindeaffære soner Peter Ranginya i Bastøy fengsel. Filmen følger ham fra fengselet til han senere stiller til valg i Kenya. Det er bare det at denne oppportuniten så gjerne kjøper stemmer i Kenya ... Men filmen er ikke utrykk for norsk moralisme.

En helt annet blikk på Afrika ga *Enjoy Poverty* av den nederlandske kunstneren

Renzo Martens, som reiser rundt i Kongo med håndholdt kamera. Hans utfordring er å få de fattige selv til å tjene på medieindustrien rundt dem: Hvorfor skal ikke fattigdom være salgbar? Hvorfor skal ikke lokalbefolkningen kunne fotografere de døende og utsultede selv, og få betaling som vestlige fotografer? Noen gutter prøver selv å fotografere på hans oppfordring, men å få solgt dem var verre ... Filmens søkelys rettes mot hjelpeorganisasjoner som «lever» av fattigdommen. Flyktningtelt og biler er tydelig merkevarebygget med store logoer. Men paradokset er at også Martens tjener på fattigdommen, han reiser selv rundt i elendigheten: Et sted filmer han en far som viser fram sin utsultede datter og hennes uvaskete underliv som et stort, åpent sår. Martens «kunstneriske» følgesvenn blant Kongos analfabeter og fattige er, provoserende nok, neonskiltet «enjoy poverty». Som regissøren sa på en konferanse: «Jeg er like kynisk som dere.»

SÅ TIL GAMLE østblokken: En vakker dokumentar kalt *Boris Ryzhy* om poeten med samme navn, gir en dyster stemning fra den halvkriminelle, drabantbyaktige russiske småbyen Jekaterinburg. Den 27 år gamle dikteren var følsom nok til å ta landets dysterhet innover seg, og i 2001 orket han ikke å leve lenger. Regissør Aliona van der Horst søker opp minnene syv år etter. Hun oppsøker familien, naboer og venner. Noen gamle, korte videoklipp med hans melankolske smil gjenfinnes. Filmen viser grå oppganger, blekgule blokker på rekke og rad lik militærforlegninger, og vinteren understreker kulden. Mennesker titter fram bak låste metallører. Mange av dem kjeltringer og mordere. En av de intervjuede beskriver dem som «bodygardgenerasjonen». Dette er Ryzhys gamle klassekamerater, den overflodige generasjonen mellom kommunisme og kapitalisme. Van der Horsts film innehar også vondvake visuelle partier, akkompagnert av Ryzhys dikt om denne hans ræe og håpløse forstadsvirkeligheten.

fortsetter på side 14



Fra Aleh Dashkevichs *Journalists*